

Дерік І. М.
(м. Одеса)

ЛЕКСИЧНІ ТА СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТЕЛЕКОНФЕРЕНЦІЙ ДІЛОВОЇ ТЕМАТИКИ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛІЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ)

Анотація. У статті наведені результати аналізу лексичних і стилістичних особливостей перекладу телеконференцій ділової тематики з урахуванням провідних чинників, що впливають на характер інформаційно-комунікативного процесу. У ході дослідження лінгвістичних характеристик англо-мовних та українськомовних телеконференцій ділової тематики визначено перекладацькі стратегії, використання яких дозволяє уникнути комунікативних невдач.

Ключові слова: телеконференції ділової тематики, лексичні та стилістичні проблеми перекладу, лінгвістичні характеристики, перекладацькі стратегії, комунікативні невдачі.

Останнім часом спостерігається інтенсивне розвинення індустрії Інтернет-засобів масової комунікації, що, як наслідок, викликає посилення інтересу до вивчення специфіки Інтернет-комунікації у різних галузях знання.

Метою цього дослідження є вияв основних лексичних та стилістичних особливостей перекладу телеконференцій ділової тематики, а також визначення стратегій, що оптимізують цей процес перекладу. У відповідності зі зазначеною проблематикою було сформульовано такі завдання:

1) дослідити телеконференції ділової тематики в аспекті визначення лінгвістичних особливостей цього окремого різновиду дискурсу Інтернет-повідомлень ділової тематики;

2) описати найбільш типові проблеми, що виникають під час двостороннього перекладу телеконференцій ділової тематики (англійська — українська, українська — англійська);

3) виявити перекладацькі стратегії, що дозволяють запобігти комунікативних невдач.

Актуальність цього дослідження підтверджується напрямком сучасних лінгвістичних студій, спрямованих на вияв взаємозв'язку між семантичним, структурним і функціональним аспектами різних видів Інтернет-комунікації та їх лінгвістичною реалізацією.

Новизна дослідження в тому, що вперше здійснено спробу охарактеризувати лексичні та стилістичні проблеми перекладу телеконференцій ділової тематики з англійської на українську і з

української на англійську, розробити ефективні стратегії їх подолання з урахуванням надбань сучасного перекладознавства і складових інформаційно-комунікативного процесу.

Дослідження провадилося на матеріалі англо— та українськомовних Інтернет-телеконференцій ділової тематики, що розміщені на сайтах інформаційних компаній <http://www.msnbc.com>, <http://www.forbes.com>, <http://www.dowjones.com>, <http://www.5tv.com>, <http://www.audio.ukrinform.com>.

Об'єктом дослідження слугували телеконференції ділової тематики як різновид дискурсу інформаційних Інтернет-повідомлень ділової тематики.

Предмет дослідження — лексичні і стилістичні особливості перекладу телеконференцій ділової тематики, обумовлені специфікою мовної реалізації особливостей цього жанрового різновиду в англійській та українській мовах, а також експериментально визначені перекладацькі стратегії.

Методологічний апарат дослідження складається з методів теоретичного узагальнення, експериментального аналізу та прийомів статистичного оброблення даних.

Теоретичним підґрунтям дослідницької роботи слугували наукові праці вчених, що займаються проблемами комунікативної лінгвістики, медіалінгвістики, ділової комунікації, теорії та практики перекладу (Ф. С. Бацевич, І. Б. Кашкін, І. В. Корунець, Л. С. Бархударов, Я. І. Рецкер, Є. В. Ключев, Т. Янко) [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7]. Автор спирався на результати власного експериментального дослідження, спрямованого на вияв специфіки лінгвістичного оформлення дискурсу Інтернет-повідомлень ділової тематики.

Лінгвістичний аналіз текстів англо— й українськомовних телеконференцій ділової тематики, спрямований на визначення провідних лексичних і стилістичних особливостей мовлення, що ускладнюють їх переклад англійською та відповідно українською мовами, дозволив дійти таких висновків.

1. Труднощі перекладу телеконференцій ділової тематики англійською з української та українською з англійської спричинені головним чином такими відмінностями у лексико-граматичній

побудові двох мов, що можуть ускладнити процес двобічного перекладу:

— поширеність різних способів словотворення економічної та біржової лексики у мові оригіналу та мові перекладу, зокрема:

широке використання в англійській мові слів-комполітів, утворених за моделями, де перший або другий компонент виражений іменником. Це вимагає в українській мові описового перекладу у вигляді словосполучення (наприклад: N+N: *index activity* — показник біржової активності; *market rate* — біржовий курс; *mortgage industry* — іпотечна індустрія); N+N+N: *consumer sentiment index* — індекс споживчої чутливості); Adj+N: *light crude* — легка нафта; *common stock* — звичайні акції); PI + N: *borrowing costs* — відсотки за позикою;

— поширеність в англійському діловому мовленні абревіатур, що обумовлює вибір еквівалентних лексичних одиниць — скорочень у мові перекладу (наприклад: *VAT (Value Added Tax); ПДВ (податок на добавкову вартість)*);

— уживання в мові джерела лексичних одиниць, в основі створення яких лежить метафоричне або метонімічне перенесення значення, що потребує в українській мові описового перекладу чи додаткового пояснення за умови відсутності повного мовного еквівалента у мові перекладу (наприклад: англ.: *bear*; переклад українською: «ведмідь» — біржовий спекулянт, який грає на зниження; англ.: *bull*; переклад українською: «бик» — біржовий спекулянт, який грає на підвищення; англ.: *rallies* (дефініція: *an act of returning to a strong position after a period of difficulty*); переклад українською: «зростання цін на акції після періоду падіння їх вартості»). Англ.: *The storm finished on Wall Street as investors' rallies rounded twice sector of bullish news.* (Дефініція: *bullish news — in finance news connected with an increase in the price of shares; rallies in act of returning to a strong position after a period of difficulty; to round twice — to increase in two times*); переклад українською: *На фондовому ринку на Уол-стріт стихла буря, після того, як вдвічі зросла вартість акцій інвесторів*).

В аспекті визначення стилістичних особливостей телеконференцій ділової тематики в Інтернеті, що потенційно ускладнюють їх переклад, слід звернути увагу на такі моменти, як:

— відхилення від норм літературно-художнього й публіцистичного стилю;

— насиченість мовлення прикметами розмовного стилю [8; 9; 10];

— порушення мовних норм на різних рівнях, а саме:

— широке використання еліптичних речень, паралельних конструкцій, речень із порушенням нормативного порядку слів на синтаксичному рівні;

— розповсюдженість скорочень, слів широкої семантики, колоквіалізмів і колоквіальних фразеологічних одиниць, упущення особових займенників у функції підмета та артикля перед іменником на лексико-граматичному рівні;

— частотне вживання слів широкої семантики й слів з ослабленим лексичним значенням (наприклад: *Things like that are a general story. The things were hanging around in here. There has been considerable progress in movement of things. It's very interesting stuff. That's pretty far from the truth;* Для компанії такого рівня дрібниць немає. Подібні речі не є новиною);

— метафоричність мовлення, що проявляється в таких моментах, як:

а) розповсюдженість лексичних стилістичних прийомів і образних засобів (метафора, метонімія, епітети й т.д.) (наприклад: *We were reviewing the stocks that stumped me yesterday (персоніфікація). It's time for you to escape, escape the ghosts of lifeless stocks (розгорнута одночленна метафора + епітет); *Судячи з результатів останніх біржових операцій, ринок дає задній хід (прибутковість цінних паперів зростає, а ціни падають) (одночленна метафора). Здається, що сьогодні фондові цінності потрапили у повітряну яму (нестійке становище, в якому опиняються фондові цінності у зв'язку з раптовим або надзвичайним падінням їх курсу) (одночленна метафора)*);*

б) насиченість мовлення метафоричною термінологічною й професійною біржовою лексикою, фразеологічними зворотами, малозрозумілими для необізнаних слухачів, що не ознайомлені із глосарієм біржових коментаторів (наприклад: *That upfront was just a waste of time. (upfront-payment in advance) Stocks are rallying today. (to rally-to increase in value after falling in value). The storm finished on Wall Street as investors' rallies rounded twice sector of bullish news. (bullish news — in finance news connected with an increase in the price of shares; rallies in act of returning to a strong position after a period of difficulty; to round twice — to increase in two times); *Вчора на фондовій біржі відбувся «наліт ведмедів» («наліт ведмедів» — активний продаж «без покриття», що проводиться з метою зниження рівня цін для того, щоб вигідно купити товар за значно нижчими цінами). Минулого тижня біржові аналітики констатували «занурення» на ринку нерухомості («занурення» — нетривала затримка у розвитку ринкової кон'юнктури або незначна зміна цін на біржі)*);*

в) наявність контекстуальних індивідуально синонімованих слів [9], які важко адекватно перекласти (наприклад: *However, keeping up with data piracy is an on-going challenge. The protection available data is an on-going battle; Ці процеси спричиняють підвищення цін на акції вітчизняних компаній, підвищення цін на акції обумовить економічний зріст підприємств*);

г) уживання стилістично забарвлених слів (наприклад: *Unfortunately, we are at the portion of the show, where we have to terminate this very interesting discussion. We'll discuss these funnies more. It's very interesting stuff. We are sort of consulting it here; Банківські кредити стимулюють виробництво, дозволяють розв'язувати широке коло економічно-соціальних проблем, значною є і благодійно-спонсорська діяльність*);

г) уживання експресивно-виражальних слів і слів, що виражають емоційні стани [10], наприклад: *Is it the growing through the very low base or through the very fantastic business environment? Crazy, crazy; Вржаючи успішною є діяльність компанії на вітчизняному ринку*);

д) уживання слів з явно вираженою оціночною конотацією (наприклад: *Even in these dreadful market conditions?! The market is booming for these types of services. Most astonishing is that...; Несподівано високими є показники економічної діяльності компанії за поточний рік*);

е) уживання лексико-стилістичних засобів мовленнєвого контакту, в яких передається ставлення ведучого до слухача (англ.: *you know, I believe, I think, hey, hello, I hope, I bet, I presume, I doubt*; укр.: *можливо, здається, на нашу (на мою) думку, як відомо, по-перше..., безперечно*);

е) використання прислівників міри та ступеня у функції інтенсифікаторів для підсилення значення повнозначних слів та відображення ставлення мовця до предмета мовлення [10] (наприклад: *It's pretty far from the truth. Thanks to a very colourful person. Thank you so much; Набагато складнішою є ситуація з ринком нафти*);

ж) поширеність клішованих фраз, стійких словосполучень (наприклад: англ.: *for a second day in a row*; укр.: *у даний час, за наявності*) [10];

з) наявність дискурсивних маркерів (*however, well, now, really, still, actually, possibly, probably, conversively, проте, власне кажучи*).

Експериментально провадилось дослідження міжмовних перебудов, що дозволяють втілити комунікативні стратегії кооперації¹ [7] та адекватно передати зміст автентичного тексту під час двостороннього перекладу телеконференцій ділової

¹ Комунікативна стратегія кооперації – правила і послідовності комунікативних дій, яких дотримується адресант для досягнення запланованого стратегічного результату спілкування, залучення адресата до співробітництва.

тематики в Інтернет. Тут і далі в тексті статті вживатимемо термін «перекладацькі трансформації», який введено в обіг Л.С. Бархударовим. «Перекладацька трансформація – перебудова елементів вихідного тексту, операція «перевираження» змісту або перефразування з метою досягнення перекладацького еквіваленту» [4]. Згідно з концепцією Л.С. Бархударова, виокремлюємо чотири основні типи перетворень – перебудова, заміна, опущення та додавання.

За результатами експерименту найбільш поширеними перекладацькими трансформаціями у досліджуваному матеріалі виявились такі:

1) лексична заміна – зміна значення лексеми за обсягом у двох напрямках:

конкретизація – звуження обсягу значення, заміна родового поняття видовим, загального – частковим. Конкретизація застосовується під час перекладу українською англійських дієслів на позначення мовлення, стану та руху, як напр.: *say, be, have, get, take, give, make, come, go* і т.ін. Дієслово “to be” як частина іменного присудку в англійській мові замінюється на більш семантично конкретизований контекстуальний синонім у мові перекладу. Лексична заміна часто поєднується з граматичною (синтаксичною) заміною (напр.: іменний присудок змінюється на дієслівний);

генералізація – розширення обсягу значення, заміна видового поняття родовим, часткового – загальним. Генералізація є більш типовою трансформацію під час перекладу англійською з української. Англійська мова визначається більш абстрактним характером лексем у порівнянні з українською. Лексична система англійської мови містить велику кількість слів «широкої семантики» на кшталт: “*thing(s), stuff, do, be*”, що спроможні замінити майже будь-який іменник чи займенник (напр.: “*thing(s), stuff*”), або дієслово (“*do, be*”);

2. семантична заміна:

засіб змістового розвитку (заміна причини наслідком та навпаки);

засіб антонімічного перекладу (зміст висловлення передається шляхом уживання лексичних одиниць, що за своїм значенням є антонімічними до одиниць мови оригіналу);

3. опущення;

4. додавання;

5. використання описового перекладу за відсутності повного еквіваленту в мові перекладу;

6. уживання слів-аналогів;

7. додавання пояснювального тексту під час перекладу слів на позначення реалій, знання про які відсутні в мовній компетенції потенційного адресата.

Слід зазначити, що автор статті дотримується підходу Л.С. Бархударова до визначення термінів

Таблиця 1
Розповсюджені перекладацькі стратегії подолання проблем перекладу в дискурсі телеконференцій ділової тематики. Кількісна характеристика

Перекладацька стратегія	Ілюстративні приклади	Частотність уживання	
		абс. в.	відн. в.
1	2	3	4
Уподібнення інтонаційного та акцентного малюнку висловлювання у мові перекладу мови оригіналу	<i>The Bank "Demar" in Chernigov has recently celebrated its thirteenth anniversary. Чернігівський банк "Демар" відзначив своє тринадцяті річчя. There happened "the bears' attack" in the stock market yesterday. Вчора на фондовій біржі відбувся "наліт ведмедів"</i>		8% 20%
Опущення у мові перекладу граматичних категорій, наявних у мові оригіналу, через їх відсутність у граматичній системі цієї мови та у мовній компетенції носіїв-мовців і носіїв-адресатів (відсутність артикль у українській мові, невідмінюваність іменників і прикметників у англійській мові)	<i>There happened "the bears' attack" in the stock market yesterday. Вчора на фондовій біржі відбувся "наліт ведмедів"</i>		25%
Зміна синтаксичної конструкції висловлювання у мові перекладу у порівнянні з мовою оригіналу	<i>No sooner had the stock market closed the shares geared up. Зразу ж по закритті біржового ринку акції підскочили у ціні.</i>		7%
Заміна граматична або лексична (заміна повільного заперечення в українській мові структурою з лексемами "fail", "hardly ever" в англійській мові; заміна словосполучення "hardly ever" в англійській мові лексемою «напевно» у поєднанні з запереченням із часткою «не»).	<i>The stock market analysts hardly ever fail to speculate on their valuables will hardly ever reach the last year's level. Цінні папери напевно не наздоженуть рівня минулого року.</i>		20%
Зміна значення за обсягом. Існує два різновиди зміни значення — генералізація (розширення обсягу значення, заміна вилового поняття родовим, часткового — загальним) і конкретизація (звуження обсягу значення, заміна родового поняття видовим, загальною — частковим).	<i>The recent business Internet-conference was on the site www.dowjones.com. Остання Інтернет-конференція ділової тематики відбулася на сайті www.dowjones.com.</i>		10%
Генералізація є більш типовою для перекладу англійською з української, бо англійська мова визначається більш абстрактним характером лексем на відміну від української. У більшості випадків під час перекладу українською мовою конкретизації підлягають англійські дієслова на позначення мовлення, стану та руху, як напр.: <i>say, be, have, get, take, give, make</i> .	<i>Japan and major European countries have joined the United States in falling into recession. Японія та провідні країни Європи тепер також переживають рецесію.</i>		10%
Заміна частини іменного присудку в англійській мові замінюється на більш семантично конкретизований контекстуальний синонім у мові перекладу. Лексична заміна спричинює граматичну (синтаксисну) заміну — іменний присудок змінюється на дієслівний.	<i>Stocks are rallying today. Сьогодні курс акцій відіграв свої позиції. Пояснення: (to rally — to increase in value after falling in value). The storm finished on Wall Street as investors' rallies rounded twice sector of bullish news.</i>		10%
Засіб змістового розв'язку полягає у заміщенні однини перекладу на контекстуальне, логично пов'язане із нею слово чи словосполучення. Ця трансформація ґрунтується на такому принципі: причина замінюється на наслідок або навпаки.	<i>On the by-election victory went to the Labour candidate. На додаткових перегонах перемогу одержав кандидат від партії лейбористів.</i>		
Метафоризація значення під час перекладу. Англійські біржові терміни "bull", "bear" не мають повних перекладацьких еквівалентів в українській мові, їх аналогами є слова «біржовий спекулянт», «дідець, гравець», що потребують семантичного уточнення, «що грає на пониження чи підвищення цін на біржові акції». Однак, останнім часом, відбувається суцільна метафоризація дискурсу телеконференцій ділової тематики, внаслідок чого з'являються в обігу новоутворення на кшталт: «наліт ведмедів» — активний продаж «без покриття», що проводиться з метою зниження рівня цін для того, щоб вигідно купити товар за значно нижчими цінами); «занурення» — нестривала затримка у розвитку ринкової кон'юнктури або незначна зміна цін на біржі.	<i>The stock market analysts' report is updated practically every weekend. Аналіз біржового ринку оновлюється практично кожного тижня.</i>		

«перебудова» та «зміна» [4]. Перебудова тлумачиться як зміна порядку слідування компонентів речення, словосполучення або місця розташування певного слова. До випадків заміни зараховують заміщення одного з компонентів у синтаксичній структурі складного речення, вживання однієї частини мови замість іншої, заміну окремих словоформ, членування складного речення на прості та об'єднання окремих простих речень у складне — граматичні заміни; засоби змістового розвитку та антонімічного перекладу — семантичні заміни. Така зміна висловлення, що полягає у зменшенні кількості елементів у його складі, але жодним чином не впливає на зміст висловлення у мові оригіналу у цілому (тобто змінюється форма, а змістовна частина зберігається у повному обсязі), класифікується як опущення, уживання у мові перекладу більшої кількості мовних одиниць, ніж у мові оригіналу, з метою збереження автентичного змісту — додавання.

У наведеній вище таблиці містяться кількісні дані щодо розповсюдженості певних перекладацьких стратегій подолання проблем перекладу в дискурсі телеконференцій ділової тематики в Інтернеті. Стратегії подано у списку відповідно до частотності вживання. На початку розташовані найуживаніші стратегії, наприкінці — стратегії, що трапляються в досліджуваному виді дискурсу якнайрідше.

Література

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник / Ф. С. Бацевич. — К. : Академія, 2004. — 344 с.
2. Кашкин В. Б. Основы теории коммуникации : краткий курс / В. Б. Кашкин. — М. : АСТ: Восток — Запад, 2007. — 256 с.
3. Корунець І.В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад) : підручник / І. В. Корунець. — Вінниця : Нова Книга, 2001. — 448 с.
4. Бархударов Л. С. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода) / Л. С. Бархударов. — М. : Междунар. отношения, 1975. — 240 с.
5. Рецкер Я. И. Теория перевода и переводческая практика. Очерки лингвистической теории перевода / Я. И. Рецкер. — М. : Р. Валент, 2004. — 244 с.
6. Клюев Е. В. Речевая коммуникация : учебное пособие для университетов и институтов / Е. В. Клюев. — М. : Рипол Классик, 2002. — 320 с.
7. Янко Т. В. Коммуникативные стратегии русской речи / Т. В. Янко. — М. : Языки славянской культуры (Studia philologica), 2001. — 384 с.
8. Аристов С. А. Коммуникативно-когнитивная лингвистика и разговорный дискурс / С. А. Аристов, И. П. Сусов. — 1999. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://homepages.tversu.ru/~susov/Aristov.htm>
9. Навроцький В. В. Логічні теорії діалогу і дискурсу: когнітивний підхід / В. В. Навроцький // Філософська думка. — К., 2001. — № 3. — С. 17-23.
10. Орехова С. Г. Гражданское сообщество: «Интернет», лингвистика и современная социально-психологическая теория массовой коммуникации / С. Г. Орехова // Вестн. Института цивилизации. — Владикавказ, 1998. — Вып. 1. — С. 138-147.

Дерик И. М. Лексические и стилистические особенности перевода телеконференций деловой тематики (на материале английского и украинского языков). — Статья.

Аннотация. В статье изложены результаты анализа лексических и стилистических особенностей перевода телеконференций деловой тематики с учетом ведущих факторов, влияющих на характер информационно-коммуникативного процесса. В ходе исследования лингвистических характеристик англо- и украиноязычных телеконференций деловой тематики выявлены переводческие стратегии, позволяющие избежать коммуникативных неудач.

Ключевые слова: телеконференции деловой тематики, лексические и стилистические особенности перевода, лингвистические характеристики, переводческие стратегии, коммуникативные неудачи.

Dyerik I. Lexical and Stylistic Peculiarities of Translating Business Teleconferences (the English and Ukrainian Languages). — Article.

Summary. This article focuses on the research of lexical and stylistic peculiarities of translating business teleconferences. Some important factors of information-communicative process are considered. Certain linguistic peculiarities of business conferences have been investigated and certain translation strategies have been found in English and Ukrainian which allow to escape possible communicative misuse.

Key words: business teleconferences, lexical and stylistic peculiarities of translation, linguistic peculiarities, translation strategies, communicative deviations.